

QOZOQ TILIDA TA'LIM SIFATINI OSHIRISH

Amonboyeva Fariza Yeraliyevna
NavDPI, Tarix fakulteti 3-kurs talabasi

Annotatsiya: Til-insonning o'zligini anglashda, nima yaxshi nima yomonligini bilishga o'rgatadi. Til -do'stlik vositachisi, fan tili madaniyat ko'rsatkichi. Til orqali tariximizni, o'tmishimiz va bugunimizni oydinlashtirsa bo'ladi. Shuning uchun ham har bir fuqora o'z ona tilini oyoq osti qildirmaslikka, aksincha uni ko'klarga chiqarishga harakat qilishi lozim.

Kalit so'zlar: qozoq, qozoq tili, mamlakat, qozoq xalqi, ta'lim tizimi, til, ustoz, ona tili, soha, milliy.

ПОВЫШЕНИЕ КАЧЕСТВА ОБУЧЕНИЯ НА КАЗАХСКОМ ЯЗЫКЕ

Фариза Ералиевна Амонбоева
**Студентка 3 курса Навоийского государственного педагогического
института, исторический факультет**

Аннотация: Язык учит нас знать, что хорошо, а что плохо в понимании личности человека. Язык — посредник дружбы, язык науки — показатель культуры. Мы можем прояснить нашу историю, прошлое и настоящее через язык. Поэтому каждый гражданин должен стараться не топтать свой родной язык, а пропагандировать его.

Ключевые слова: казахский язык, казахский язык, страна, казахский народ, система образования, язык, учитель, родной язык, отрасль, национальность.

IMPROVING THE QUALITY OF EDUCATION IN THE KAZAKH LANGUAGE

Fariza Yeraliyevna Amonboyeva
3rd year student of Navoi State Pedagogical Institute, Faculty of History

Abstract: Language teaches us to know what is good and what is bad in understanding the identity of a person. Language is a mediator of friendship, the language of science is an indicator of culture. We can clarify our history, past and present through language. That's why every citizen should try not to trample his mother tongue, but rather to promote it.

Key words: Kazakh, Kazakh language, country, Kazakh people, education system, language, teacher, mother tongue, industry, national.

Mamlakatimiz taraqqiyoti ta'lim sohasining rivojlanishi bilan bevosita bog'liqligi hech qanday dalilga muhtoj emasligi haqiqatdir. Darhaqiqat, har qanday rivojlanayotgan mamlakat ta'lim va ilm-fan sifatini oshirishga doimo harakat qiladi. Binobarin, mamlakatimiz mustaqillikka erishgandan boshlab ta'lim sohasidagi islohotlar davlat darajasi sifatida alohida e'tiborga olindi. Dunyodagi eng yaxshi modellar asosiy andoza vazifasini bajardi. A.S.Makarenko ta'kidlaganidek: "Insonni tarbiyalash – uni ertaga quvonch keltiradigan kelajak yo'liga o'rgatish demakdir". Agar biz bugungi globallashuv maydonida yuqori natijalarni qay etishni istasak, milliy ta'lim va tarbiyaning turlari va usullarini mustahkamlashimiz hamda zamon bilan hamnafas holda doimiy yangilanib borishimiz kerak. Mahalliy sharoitga moslashtirilgan va kundalik ish tajribamizga tatbiq etilgan ta'lim tizimigina bugungi kunda yuqori natijalarga erisha oladi. Eng muhimi, o'z ishini, oilasini, vatanini sevadigan va o'z hayotini mustaqil davom ettira oladigan sog'lom, ongli avlodni tarbiyalashdir. Qozoq shoiri Oboy ta'kidlaganidek: "Biz xalq bo'lishni o'rganishimiz, xalq bilganini o'rganishimiz, g'amxo'rlik qilishimiz kerak. Xalq safiga qo'shilishni g'amini yeyishimiz kerak". degandek zamon talabiga mos ta'lim va tarbiya berishni maqsad qilib qo'yishimiz kerak.

Ona tilini mukammal bilish, ona tilida tiniq so'zlash sivilizatsiya belgisidir. Til sofliги uchun kurash til madaniyati uchun kurashdir. Qozoq tili belbog'dan chiqmagan va u xuddi shunday yaratilgan til emas. Qozoq tilining ajdodi ham bor. Qozoq tili turkiy tillarning ulkan oilasining bir tarmog'iga kiradi. Qoraqalpoq, qorashay, qumiq, qirg'iz, no'g'ay, o'zbek, ozarbayjon, bolqar, boshqird, gagauz, qozoq, saxa, tatar, tofalar, turkiy, chuvash, xakas tillari bir xil tillardan rivojlanganligi sababli turkiy tillar deb ataladi. Ushbu tillar Turkiy tildan ildiz otgan va tarqalgan. Qozoq xalqi azaldan til san'atini yuksak qadrlagan. Bilamizki, bizning bugungi hayotimiz, san'atning ham balandligi, ham pastligidir. Zero, hayot

o‘z o‘rnida, yuksak cho‘qqilarga tebranib borayotgan bir paytda uni quruvchilar – barcha fuqarolarning fikri tiniq, savodli, til madaniyati yuksak bo‘lishi kerak. Bu san’atni o‘rganishni talab qilish har bir insonning ma’naviy ehtiyoji ekanligini his qilishimiz darkor. Biroq, buni yengil qabul qilmaslik kerak. Mashhur Tsitseron aytganidek: "Inson shoir sifatida yaratilgan, keyin u notiq sifatida qayta shakllangan". U hech qachon ichidan tug‘ilgan notiq bo‘lmaydi, – o‘qish, o‘rganish orqali kamol topadi.

Qozoq tili qozoq xalqining ona tilidir. U o‘zining ko‘p asrlik taraqqiyoti davomida qabila tiliga ham aylangan. Xalq tili qabila tili davrida qozoq xalqining ehtiyojini qondirish, kundalik turmushi, fikr-mulohazalarini olish barobarida o‘z ma’naviy boyligi – og‘zaki adabiyotini saqlanib qolgan. Bugungi qozoq tili rivojlangan madaniyat tili, ilm-fan, jurnalistika tilidir. Hozirgi qozoq tili dialektal til bo‘lib, eng boy so‘z boyligi va eng rivojlangan grammatik tuzilishga ega. Qozoq tili barcha respublikalarda yashovchi qozoqlarning ona tili hisoblanadi. Binobarin, mamlakatimizda ham mavjud ta’lim tizimida ushbu tildan keng foydalaniladi. Asli ta’lim tizimidan ko‘zlangan natija ham xoh u o‘zbek tilida bo‘lsin yoki qozoq tilida bo‘lsin, ammo samaradorligi yuqori bo‘lishidir. O‘rta ta’limning maqsadi - tez o‘zgaruvchan dunyoda egallangan kasbiy ko‘nikmalar asosida o‘zini o‘zi boshqarish, o‘zini o‘zi anglash, o‘zini rivojlantirish va o‘zini o‘zi qabul qilishga qodir shaxslarni shakllantirishdir. Ayni paytda, ustozlarning mahorati va muvaffaqiyati sifatli ta’lim, yaxshi tarbiya olgan shogirdlar salohiyati bilan belgilanadi, albatta. Yurt va jamiyat kelajagi o‘qituvchi mehnatining natijasiga ham bog‘liqdir. Yurtboshimiz o‘z murojaatnomasida ta’kidlaganidek: “Mamlakatimiz madaniyatli va rivojlangan davlatlar qatoriga kirishi uchun yoshlarimiz zamon talablari asosida bilim olishlari kerak”. O‘zbekiston esa maktab ostonasidan, ta’lim muassasalaridan boshlanadi. Yangi asr va O‘zbekistonning barkamol, bilimli, intellektual rivojlangan fuqarosini tayyorlash bugungi kun talabidir. Shuning uchun ham ta’lim jarayonida qo‘llaniladigan pedagogik texnologiyalar yonma-yon tus olmoqda. Malakali, bilimli mutaxassislar nazariy bilim bilan birga bilimni ham ta’lim jarayoniga joriy etib, tajriba orttirgandagina

yaxshi samara beradi. O'qituvchi uzluksiz bilimni oshirgandagina o'qituvchi bo'lib qoladi, o'qishdan, izlanishdan to'xtasa, o'qituvchilik mehnatining samarasi yo'qdir. K.D.Ushinskiy ta'kidlaganidek: " o'qituvchi zamonaviylik xabarchisi bo'la olishi, zamondan orqada qolmasligi kerak". Ana shu tamoyillardan kelib chiqib, biz kelajagi buyuk ko'p millatli mamlakatimizda milliy ta'lim va tarbiya sifatini oshirishga ustuvor ahamiyat qaratishimiz kerak. Ularni takomillashtirish, qiziqishlarini uyg'otish esa ustozning burchi, deb bilaman.

Qozoq tili darslarida turli xil mashqlarni bajarish, kesma materiallar, shtamp kartalar bilan ishlash, gaplar tuzish, hikoya tuzish, lug'atlar bilan ishlash tayinlangan. Masalan, o'qituvchi grammatik tahlil qilish uchun so'z, jumla yoki matn beradi. Reja tuzadi (avval og'zaki, keyin yozma ravishda). Garchi bunday mashqlarni bolalar o'zlari bajaradigan bo'lsalar-da, ularni qanday bajarish kerakligi ko'rsatib beriladi va oldindan tayyorlanadi. Bolalar birin-ketin bir topshiriqni bajaradilar, ular o'zlarining ishlarini o'zlari tekshiradilar va o'qituvchiga qanday qilib buni amalga oshirganligini aytib berishadi. Asosan, qozoq tili darslaridagi barcha mashqlar talabalarning mustaqil ishlashi uchun mo'ljallangan. Biroq, mashq tushunchasi o'quvchilarni o'z-o'zidan ishlashga o'rgatishdan ko'ra kengroq. Mashqlar - bu o'qituvchi rahbarligida bajariladigan, o'quvchilar tomonidan olingan bilimlarni mustahkamlashga qaratilgan butun amaliy ish. Mashg'ulotlar uchun vaqt chegarasi yo'q. Mustaqil ishlash uchun talabalarga ma'lum vaqt beriladi. Bu ish orqali siz talabalarning qozoq tili grammatikasini qay darajada o'zlashtirganligini aniqlashingiz mumkin. Tilshunoslikning otasi Ahmet Baytursinov "Maktabning ruhi - o'qituvchi" deganlaridek, davlat tilidan dars beradigan o'qituvchi har bir darsga ijodiy tayyorlanishi kerak. Asosiy maqsad juda ko'p izlanishlar olib borish, tayyorlash, ko'rgazmali qurollardan, dasturlardan, qo'shimcha adabiyotlardan foydalanish. Qozoq tili mutaxassislarining ishbilarmonligi, bilim va ko'nikmalari juda muhimdir. Hozirgi vaqtda jahon ta'limi makoniga intilish bilan bog'liq ravishda ta'lim sohasida olib borilayotgan sa'y-harakatlar maktab o'quvchilarining mustaqilligini, qiziquvchanligini, faolligini rivojlantirish va o'z bilim va ko'nikmalarini yangi vaziyatlarda qo'llashga o'rgatish zarurati tug'dirmoqda.

Ijodkor bo'lish orqali o'qituvchi ta'lim sifatini yaxshilaydi, o'quvchining quyidagi shaxsiy xususiyatlarini kengaytiradi. Bu aqlzakovatni, izlanuvchanlikni, mehnatsevarlikni, ilhomni, faollikni, qiziqishni, pozitsiyani kuchaytiradi. Yaxshi tilshunos bilim tarkibi va tuzilishini, ta'lim sifatini ta'minlash yo'llarini belgilaydi.

Qozoq tili darslarida so'zlar va jummalarni, doimiy iboralar va matnlarni o'rganish uchun o'quvchini fikrlashga, o'z fikrlarini til orqali aniq, ravshan va ravon bayon qilishga yo'naltirish uchun o'qituvchi tomonidan juda ko'p izlanishlar talab etiladi. . Shu munosabat bilan ta'kidlash joizki, Kanipa Bitibayevaning "Fikrlash - o'qituvchidan, fikrlash - o'quvchidan, fikrlash - o'qituvchidan, qaror qabul qilish - talabadan" degan fikri psixologik jihatdan to'g'ri. Chunki bilish jarayoni o'qituvchi va o'quvchining o'zaro aloqasi orqali amalga oshiriladi. Qozoq tili va adabiyotini o'qitishda o'quvchilarning bilim faolligini faollashtirish bilimlarning mazmunini chuqurlashtiradi, ijtimoiy hayot va fan va ta'limni birlashtirish orqali talabanning dunyoqarashini kengaytiradi, o'z fikrlarini shakllantirishga o'rgatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Ibrohimova "Pedagogika".
2. X.A.Kunanbayev "Abayning qora so'zlari".
3. D.Aytboeva, M. Temirboeva, G.E.Aitbaeva "Umumiy qozoq tili".
4. Abdireymova T. Qozoq tilini muammoli o'rganishning samarali usullari. Nokis. 2009 yil.
5. Abduvalitov E. Qozoq adabiyotini o'qitish metodikasi (darslik). Toshkent, 2008 yil.
6. Bitiboyeva K. O. Adabiyotni o'qitishning innovatsion texnologiyasi. UstKamenogorsk, 2002 yil.
7. Isabaev A. Qozoq tilini o'qitishning didaktik asoslari. Olmaota, Qozon universiteti nashriyoti, 1993 y.
8. Beysenbaeva A. Ta'lim jarayonini fanlararo aloqa asosida tashkil etish. Olmaota - 1995 yil.
9. Konyratbaev A. Adabiyotni o'qitish metodikasi. Olmaota - 1990 yil.

10. Kdyrova GG O'qitishning yangi texnologik usullaridan foydalanish sifatli ta'limning asosidir. - // Ta'lim №3. - 2017 yil.